

De eeuw voorbij

Honderdste verjaardagen en leeftijdsrecords hebben waarschijnlijk altijd al tot de verbeelding gesproken. In het recente verleden garandeerde een hoge leeftijd een hoge status, en nog steeds kunnen de grootste optimisten aan de hand van een nieuw leeftijdsrecord hun eigen maximale levensduur bijstellen. Weliswaar halen maar weinigen ook daadwerkelijk de tien kruisjes, maar hun aantal is de afgelopen decennia wel sterk gestegen.

Een leven gedurende tien keer tien zonnecycli werd vermoedelijk al ruim voor onze jaartelling in verschillende beschavingen als het maximaal haalbare beschouwd. De oudst bekende lijst met honderdjarigen is te vinden in het encyclopedische werk van Plinius de Oudere, opgesteld in een tijd waarin de levensverwachting minder dan veertig jaar zal hebben bedragen. Pas in het midden van de achttiende eeuw verscheen de eerste Nederlandstalige publicatie over honderdjarigen. Hoe zeldzaam het verschijnsel was, blijkt wel uit de omvang van het overzicht, dat slechts een dertigtal eeuwelingen uit alle landen en alle eeuwen bevatte. Daarbij gold bovendien dat veel ouderen, bij gebrek aan officiële registers, hun leeftijd schromelijk overdreven om zo hun bekendheid en status te verhogen.

In ons land konden sommigen evenmin weerstand bieden aan de verleiding om over hun leeftijd (en soms ook over hun potentie) te jokken. De Haarlemmer Dirk Jan Bleser liet op zijn grafsteen zetten dat hij nog op 111-jarige leeftijd was getrouwd met een jonge vrouw, vervolgens twintig jaar met haar samenleefde en een dochter bij haar verwekte.

Supereeuwelingen

Ook in recentere tijden is geregeld melding gemaakt van veelal afgelegen en geïsoleerde gebieden waarin ongewoon hoge concentraties stokoude mensen zouden voorkomen. Uit bergachtige streken in Pakistan, Ecuador, Bolivia en Sovjetrepublieken in de Kaukasus werd zelfs melding gemaakt van grote aantallen 'supereeuwelingen', mensen van 110 jaar of ouder. Van hen was Shirali Muslimov het bekendst. Louter door lang te leven en recht in de leer te zijn, werd deze man uit Azer-

beidjan een lieveling van het Sovjetbewind, die het fysieke bewijs leverde van de superioriteit van het communisme. Muslimov was niet alleen oud, hij was ook op hoge leeftijd nog buitengewoon viriel. Volgens buurtgenoten maakte hij zijn vrouw zwanger toen zij de zeventig al ruim was gepasseerd, een demografisch record. Muslimov overleed in 1973 op 168-jarige leeftijd, nog voordat een westerse journalist of wetenschapper hem had kunnen ondervragen. Overigens waren er, in de Sovjet-Unie en elders, ook minder ideologische motieven om met de leeftijd te sjoe-melen. In afgelegen gebieden lukte het soms om de dienstplicht te ontduiken door de identiteit van een overleden vader aan te nemen.

Wereldrecord: 122 jaar

Hoewel berichten over extreem hoge leeftijden doorgaans afkomstig zijn uit gebieden die op technologisch en wetenschappelijk terrein niet tot de voorhoede behoren, is een toonaangevende positie op deze terreinen geen garantie voor nauwkeurige en betrouwbare informatie over eeuwelingen. Landen die betrekkelijk laat een bevolkingsregistratie hebben ingevoerd, zoals de Verenigde Staten (rond 1940), moeten de informatie over de leeftijd van hun alleroudsten voorlopig nog ontleen aan periodieke volkstellingen. Daarbij is het maar al te eenvoudig om wat extra kaarsjes op de eigen verjaardagstaart te zetten. De volkstelling van 2000 bijvoorbeeld leverde maar liefst 1 388 mensen op die ouder zouden zijn dan 110 jaar, een uiterst onwaarschijnlijk aantal.

In het *Odense Archive on Aging*, een bestand met gegevens over ouderen in 35 landen, worden alleen de cijfers over twaalf West-Europese landen en Japan, op grond van hun meer

dan honderd jaar oude geboorteregisters, als betrouwbaar beschouwd. In het laatstgenoemde land is het aantal honderdplussers in het afgelopen decennium verdrievoudigd. Japan bezet op het moment van schrijven maar liefst vijf plaatsen in de toptien van supereeuwelingen, een lijst die 42 personen telt van wie de leeftijd met grote zekerheid is vastgesteld. Het record dat ooit met zekerheid kon worden vastgesteld staat op naam van de Franse Jeanne Calment. Zij overleed in 1997 op 122-jarige leeftijd.

Elder boomers

Het Nederlands record is in 2001 met 113 jaar gevestigd door Kaatje van Dam. Ons land scoort ook wat betreft het aantal honderdplussers per 100 duizend inwoners binnen Europa niet hoog: met ruim 7 is dit aantal weliswaar hoger dan in Spanje (2 per 100 duizend inwoners) en Finland (5), maar lager dan België en Denemarken (9), Noorwegen (10), Zweden (11), Italië (14) en Frankrijk (16).

Desondanks neemt in ons land de groep honderdplussers fors in omvang toe. In de afgelopen tien jaar groeide hun aantal met 36 procent. Dat waren uitsluitend vrouwen. De met de leeftijd toenemend scheve sekseverhouding is hierdoor op de hoogste leeftijden nog schever geworden.

Honderdplussers vormen, afgezien van de *babyboomers* die momenteel in groten getale de vijftig passeren, de snelst groeiende leeftijdsgroep in onze samenleving. Dat deze trend zal doorzetten, blijkt ook uit de sterke toename van negentigers en tachtigers. Naar verwachting zal ons land medio deze eeuw ongeveer 5 duizend honderdplussers tellen. Deze toename kan vrijwel volledig worden toegeschreven aan dalende sterftet cijfers op gevorderde leeftijd, omdat het aantal geboorten honderd jaar eerder vrijwel constant was. Alleen in de tweede helft van de jaren veertig zal sprake zijn van een snelle groei van het aantal eeuweligen, als de *babyboomers* *elder boomers* zijn geworden.

Veel van deze hoogbejaarden zullen waarschijnlijk een relatief goede gezondheid hebben. Uit tal van publicaties blijkt dat honderdplussers, ook nu al, opvallend gezond zijn en weinig kampen met chronische

ouderdomsziekten. Zo overlijdt minder dan een op de twintig van hen aan kanker. Op dit moment woont in ons land maar liefst een kwart van de honderdplussers zelfstandig en is één op de tien bij familie gehuisvest.

Precaire wintermaanden

Al in de eerste jaargang van de CBS-publicatie *Maandstatistiek van de bevolking*, uit 1953, werd aandacht geschonken aan honderdjarigen. Met behulp van persoonskaarten uit het geboorteregister en de sterftetelkaarten die het CBS van de gemeenten ontving, kon worden vastgesteld dat er toen 46 inwoners in deze leeftijdscategorie vielen. Ook bleek de sterfte onder eeuweligen in de winter aanzienlijk hoger te zijn dan in de zomer, een verschijnsel dat werd toegeschreven aan de voor hoogbejaarden precare winterse omstandigheden.

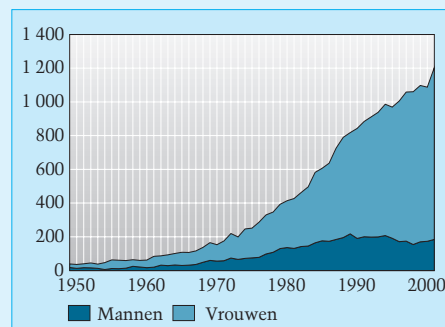
Inmiddels is de algemene leefsituatie aanzienlijk verbeterd, maar blijkt nog steeds sprake te zijn van een oversterfte, vooral in de maanden januari en februari. Een maandelijks overzicht van de doodsoorzaken onder honderdplussers biedt geen verklaring voor dit patroon. Ongevallen en ziekten van de ademhalingsorganen laten – onder voorbehoud van een relatief grote onzekerheid als gevolg van de kleine aantallen en het hoge percentage ‘symptomen en onvolledig omschreven ziektebeelden’ – in ieder geval geen duidelijk seizoenspatroon zien.

Lang gezond of 200?

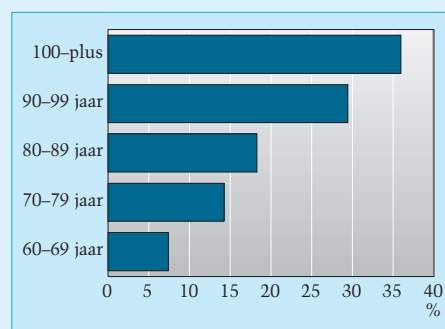
Over de vraag hoe het sommigen lukt de valkuilen van milieu en biologie zo lang te vermijden, en hoe de maximaal haalbare leeftijd zich zal ontwikkelen, bestaat grote onenigheid. Sommige onderzoekers menen, onder meer op grond van levensverlengende genen in fruitvliegjes, dat 200 jaar mogelijk moet zijn. Anderen wijzen erop dat het laaghangend fruit al geplukt is: verdere verbetering van de levensomstandigheden en medische technologie zal vooral leiden tot een verlenging van de ‘gezonde levensverwachting’, maar de maximaal haalbare leeftijd zal nauwelijks nog veranderen.

Joop Garssen

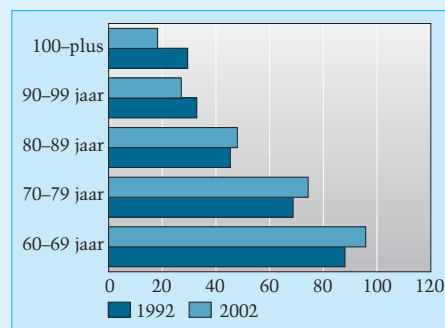
100-jarigen, 1950–2002

Toename ouderen, 1992–2002

Mannen per 100 vrouwen

Overledenen per maand, 1997–2001

